

جستاری در پژوهش‌های بهرام بیضایی

www.ketab.ir

سرشناسه	: قلی‌پور، فرشید، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: جستاری در پژوهش‌های بهرام بیضایی / فرشید قلی‌پور .
مشخصات نشر	: قزوین: سایه گستر، ۱۳۹۷ .
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ ص.
شابک	: 978-600-374-535-3
وضعیت فهرست	: فیا
نویسی	
موضوع	: بیضایی، بهرام، ۱۳۱۷ - — نقد و تفسیر
موضوع	: Bayzai, Bahram -- Criticism and interpretation
موضوع	: نمایش — آسیا — تاریخ و نقد
موضوع	: Theater -- Asia -- History and Criticism
موضوع	: افسانه‌ها و قصه‌ها — تاریخ و نقد
موضوع	: Legends -- History and criticism
موضوع	: سینما — ایران — تهیه‌کنندگان و کارگردانان
موضوع	: Motion picture producers and directors -- Iran
رده بندی کنگره	: PN ۳/۱۹۷۹ ب ۱۳۹۷۹۸۲ ق
رده بندی دیویی	: ۷۹۱ / ۱۳۰ . ۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۳۳۱۹

آدرس: قزوین، چهارراه نادری، جنب داروخانه قانون، پلاک ۳۱۰، طبقه ۲، ۳۳-۲۲۲-۰۲۸-۲۲۲۳۸-۰۲۸

جستاری در پژوهش‌های بهرام بیضایی

- نویسنده: فرشید قلی پور
- ناشر: سایه گستر
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- قیمت: ۱۵/۰۰۰ تومان
- لیتوگرافی و چاپ: عمران
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۴-۵۳۵-۳

فهرست

پیشگفتار ۱۱

فصل اول: قصه‌ها و افسانه‌ها

هزار و یک شب ۱۹

درخت سخن‌گو ۳۹

گیلگمش ۴۷

فصل دوم: تاریخچه‌ی نمایش

نمایش در شرق ۵۷

نمایش در ایران ۶۹

نمایش در هند ۹۵

نمایش در چین ۱۰۳

نمایش در ژاپن ۱۱۷

پیش‌گفتار

در میان چهره‌های ادبی و نویسنده‌های مختلف کشور، در طی قرن‌های متمادی و در چارچوب‌ها در میان چهره‌های برجسته‌ی جهان، به جرات می‌توان گفت بهرام بیضایی یکی از ممتازان و یکی از خاص‌ترین این افراد است.

بهرام بیضایی فارغ از فیلمسازی و کارگردانی، تئاتر، یک نویسنده‌ی چیره‌دست در زمینه‌ی فیلمنامه‌نویسی، نمایشنامه‌نویسی و داستان و نقد و شعر است. قلم بهرام بیضایی قلمی جست‌وجوی ناپذیر و پرتپش است. انبوه آثار نوشتاری بهرام بیضایی در سه‌گانه تئاتر، نشان از قدرت بالای وی و نیز روحیه‌ی پُرکار و پُر تلاش او دارد. آثار بهرام بیضایی - به ویژه فیلمنامه‌ها و نمایشنامه‌ها - همگی جزو آثار قوی و مهم تاریخ هنرهای نمایشی - سینما و تئاتر - در ایران است. علاوه بر نگارش بیش از یکصد فیلمنامه و نمایشنامه - چاپ شده - و طرح‌هایی برای ساخت فیلم یا اجرای تئاتر - چاپ نشده - بهرام

بیضایی در زمینه‌ی پژوهش‌های ادبی و هنری نیز آثار قابل توجه و بااهمیتی دارد.

همین جا باید بُعد پژوهش و روحیه‌ی پژوهشگری را به دیگر ویژگی‌های بی‌بدیل بهرام بیضایی افزود.

در واقع می‌توان این گونه گفت که بهرام بیضایی همواره در حال پژوهش و کشف مفاهیم کهن و معانی امروزی است. هر یک از فیلم‌ها، نمایشنامه‌های او یا آثار سینمایی و تئاتری‌اش، دربرگیرنده‌ی مفهومی ژرف و معنایی بدیع هستند و گویی او برای خلق هر اثر خود و یا با خلق هر اثر خود دست به اکتشافی تازه زده است؛ که آن نیز دستاوردهای پژوهشگرانه‌ی او می‌باشد.

تألیف چندین کتاب پژوهشی - صرف و چندین مقاله‌ی پژوهشی صرف، این جنبه‌ی بهرام بیضایی - یعنی پژوهشگر بودنش را - برجسته و متجلی می‌سازد.

یکی از مهم‌ترین آثار پژوهشی بهرام بیضایی کتاب ارزشمند نمایش در ایران است. این کتاب - که به قصد کتاب شدن تألیف نشده است - در اوان جوانی بیضایی یعنی همان دوران دانشجویی نیمه کاره‌اش، نوشته شده است. در واقع باید گفت تاریخ نمایش در ایران باعث جدایی و انصراف بهرام بیضایی از دانشگاه و ادامه‌ی تحصیل می‌باشد. چرا که این، همان موضوعی است که قرار بود پایان نامه‌اش را شکل دهد. که با تمسخر مدیر گروه وقت مبنی بر عدم وجود

ریشه‌های نمایش و تاریخ آن در ایران روبه‌رو می‌گردد؛ و همین کم‌سوادی و بی‌خردی باعث می‌شود تا بیضایی قید درس و دانشگاه را زده و خود با اتکا به نبوغ و هوش ذاتی‌اش که آمیخته با پشتکار فراوان و روحیه‌ی خستگی‌ناپذیرش می‌باشد، پیش برود. سال‌ها بعد این کتاب، کتاب شد و تبدیل به جدی‌ترین و علمی‌ترین و اصولی‌ترین و مرجع‌ترین کتاب قابل استناد درباره‌ی تاریخچه‌ی نمایش در ایران شد و در حال حاضر نیز در بسیاری از دانشگاه‌ها به دانشجویان تدریس یا توصیه می‌شود.

نمایش در ایران را بدین سلسله پژوهش‌های بهرام بیضایی درباره‌ی شناخت نشانه‌ها و کشف ریشه‌های نمایش و هنرهای نمایشی - با همه‌ی زیرمجموعه‌هایش - به تدریس و تحلیل روند تغییر و پیشرفت نمایش در شرق از بدو تا اکنون می‌باشد، که در کنار پژوهش‌های ارزنده‌ی دیگری که در قالب کتاب‌هایی همچون نمایش در ژاپن و نمایش در چین و نمایش در هند، در میان دیگر آثار پژوهشی از این دست، ویژه و یگانه است. بر این ریشه‌ها و روند تکامل انواع گونه‌های نمایشی همچون نقالی و پرد - خنجر و تعزیه و نمایش‌های شادی‌آور و مضحکه و تخت حوضی و عروسکی و سیاه بازی و سایه بازی؛ از ایران باستان تا دوران معاصر بخش‌های تشکیل دهنده‌ی کتاب باارزش نمایش در ایران است که مطالعه‌ی آن برای هر هنرمند و هر هنرجو و هر علاقمند به تئاتر و سینما و

در مجموع هنر ایرانی، به شدت مفید و گران‌بهاست.

همچنین کتاب‌های نمایش در ژاپن و نمایش در چین و نمایش در هند نیز برای آشنایی با نمایش‌های شرقی و یافتن ریشه‌های مشترک با نمایش‌های ایرانی و نیز درک تمایز آنها از یکدیگر و همچنین سنجش برابری یا عدم برابری نمایش‌های شرقی با آنچه در عرب به عنوان تئاتر و یا هنرهای نمایشی شناخته می‌شود، بسیار گران‌بها و راه‌گشا است.

در کنار این کتاب‌های پژوهشی که بهرام بیضایی برای شناختن و شناسایی نمایش و اشغال گوناگون آن در مشرق زمین تالیف کرده است، چند اثر پژوهشی حائز اهمیت دیگر نیز توسط وی پژوهش و تالیف شده‌اند.

بهرام بیضایی همواره دغدغه‌ی میراث‌داری از فرهنگ اصیل ایرانی و آنچه از آن به عنوان گنجینه‌ی ادب پارسی یاد می‌شود، داشته و دارد. شاید بتوان گفت که نگرانی او برای فراموش شدن تدریجی قصه‌های ایرانی - که یکی از پایه‌های اصلی ادبیات و تئاتر و سینماست - تبدیل به دلمشغولی همراه با دل‌نگرانی او گشته است.

همچنین ریشه‌شناسی و تبارشناسی و بازشناسی اسطوره‌های ایرانی - اعم از پهلوانانی که در شاهنامه‌ی حکیم فردوسی بزرگ از آنها یاد شده و یا در اوستا و یا در دیگر متون کهن ایرانی به آنها اشاره و پرداخته شده است - و حتا اسطوره‌ها و پهلوانان غیرایرانی -

همچون ایللیاد و ادیسه - هم بخش مهمی از دغدغه‌های فکری و پژوهشی بهرام بیضایی را شامل شده است.

در کنار ساعت‌ها سخنرانی درباره‌ی قصه‌ها و افسانه‌ها و اسطوره‌ها در جمع دانشجویان و پژوهشگران مختلف، بهرام بیضایی دو کتاب حایز اهمیت و ارزش به نام‌های ریشه یابی درخت کهن و هزار افسان کجاست؟ را تالیف و چاپ کرده است. هزار افسان کجاست؟ که در ادامه‌ی ریشه یابی درخت کهن، تشکیل یک مجموعه‌ی واحد را می‌دهد. اما چرا پژوهش‌های مهم و تاثیرگذار و شایسته‌ی ستایش بهرام بیضایی درباره‌ی برخی قصه‌ها و افسانه‌های مهم ایرانی به همراه تحلیل و ماکاوی آنها می‌باشد.

بخش گسترده‌ای از این آثار پژوهشی اختصاص به افسانه‌ی شهرزاد قصه‌گو دارد. که همراه است با انواع دمانه‌زنی‌ها درباره‌ی ریشه-هایش و تحلیل‌ها و مقایسه‌ی آن با نمونه‌ی شباهش - به نام شهرناز - که در شاهنامه آمده است. این افسانه که به نام هزار و یک شب مشهور است، یکی از مهم‌ترین و اصیل‌ترین افسانه‌های ایرانی است که بهرام بیضایی می‌کوشد تا از فراموش شدن آن توسط مردمان هم‌میهنش و مصادره شدن آن توسط مردمان غیرهم‌میهنش پیشگیری نماید.

با توجه به توضیحات بالا و اهمیت آثار پژوهشی بهرام بیضایی - به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین و تاثیرگذارترین چهره‌های

هنری و ادبی ایران - و نیز اشاره‌ای موجز و چکیده‌وار به این آثار پژوهشی و با ایجاد علاقه و رغبت نسبت به مطالعه‌ی کامل آثار پژوهشی یاد شده، کتاب حاضر توسط نگارنده موجودیت یافته است. که جستارهایش در آن آثار ارزشمند پژوهشی، به انگیزه‌ی آشنایی کلی دانشجویان و پژوهشگران و علاقمندان به این عرصه مکمل گرفته است.

در این کتاب تلاش نگارنده بر آن بوده تا با ارایه‌ی خلاصه‌ای - رسا - به سبب - کمتر به جزئیات آن آثار پژوهشی پرداخته شود و بیشتر ترس - کلمه -های پژوهشی آنها باشد، کتابی به دست آید که بخش‌هایی از تلاش‌های بی‌وقفه‌ی بهرام بیضایی در زمینه‌ی تالیف آثار پژوهشی را با کتاب دهد.

بی‌تردید خواندن کامل آثار پژوهشی بهرام بیضایی در کنار فیلمنامه‌ها و نمایشنامه‌هایش دریچه‌ای تازه به دنیای بزرگ هنر و ادب این مرز و بوم می‌گشاید.